

Яцкевич І.В.

доктор економічних наук, доцент,
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

Петрашевська А.Д.

доктор економічних наук, професор,
Одеська національна академія з'вязку імені О.С. Попова

Кемарська Т.Г.

старший викладач,
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

Yatskevych Inna, Kemarska Tamara

Odessa Regional Institute of Public Administration
of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

Petrashchevska Anhelina

Odessa National Academy of Telecommunications named after A.S. Popov

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті досліджено основні позиції інноваційного розвитку України серед інших країн за Індексом глобальної конкурентоспроможності. Проаналізовано основні показники інноваційної діяльності промислових підприємств України за 2014–2018 рр. та визначено, що умови функціонування й розвитку інноваційних підприємств характеризуються високим рівнем нестабільності, напруженими умовами конкуренції і зростаючими завданнями щодо забезпечення їх динамічності й життєздатності. Сформульовано основні переваги України як інвестиційної держави (вигідне географічне положення, ємний ринок, наявність поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, відносно високий рівень розвитку людського потенціалу та бажання) і визначено перспективні сфери. Обґрунтовано, що для посилення інноваційної конкурентоспроможності України на світовому ринку, необхідно забезпечити сприятливі умови для створення та функціонування стартапів. Систематизовано основні напрями щодо формування й розвитку стартапів.

Ключові слова: інвестиції, Індекс глобальної конкурентоспроможності, підприємства, стартап, сфери, Україна.

Постановка проблеми. Сучасний світ дуже швидко змінюється, і в авангарді розвитку світової економіки стають нова нестандартна ідея, інноваційні технології, наукові розробки й дослідження, глобалізація ринків тощо. У сучасних умовах вплив сектору високотехнологічних виробництв на економіку окремих країн і світову економіку в цілому важко переоцінити. Так, успішний розвиток національних економічних систем країн-лідерів останніми роками тісно пов'язаний із лідерством у дослідженнях і розробках, із появою нових знань, розвитком високотехнологічного виробництва і створенням масових інноваційних продуктів.

Розвиток інноваційного потенціалу – це не тільки шлях динамічного розвитку та успіху країни, а й її конкурентоспроможності у сучасному світі, тому надзвичайно актуальним стає питання щодо перспектив формування й розвитку стартапів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності, життєвому циклу, особливостей

стартапу тощо присвячено праці багатьох вітчизняних учених, таких як Р.І. Баб'ячок, Н.С. Ілляшенко, С.М. Ілляшенко, І.І. Кульчицький, О.Б. Мрихіна, Т.І. Міркунова, В.С. Пікуль та ін. [1–6]. Високо оцінюючи результати проведених досліджень, слід відзначити, що подальшого аналізу потребує дослідження тенденцій і перспектив із формування та розвитку стартапів в Україні. Таке уточнення є дуже важливим для wаnnabe (особа, яка мріє заснувати свій стартап), інвесторів та представників влади, які формують інноваційне-інвестиційне середовище в країні.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження тенденцій і перспектив формування та розвитку стартапів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Формування в Україні високо розвинутої та соціально орієнтованої економіки, що базується на знаннях та інноваціях, передбачено Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» [6], планами дій з імплементації Угоди про асоціацію

з ЄС, зобов'язаннями України щодо досягнення національних Цілей сталого розвитку на період до 2030 р. [7]. Конкурентна позиція України не є рівноважною, що відображено в низці світових рейтингів.

За даними «Звіту про глобальну конкурентоспроможність 2017–2018 рр.» Всесвітнього економічного форуму [8], Україна посіла 81-е місце серед 137 досліджуваних країн, піднявшись на чотири позиції. За компонентами підіндексу, який характеризує ефективність ринків – ключового чинника на стадії інвестиційного зростання (індустріалізації), – Україна посідає 101-е місце за ефективністю товарних ринків серед 137 країн, де до десятки найконкурентоспроможніших увійшли США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина, Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія та Фінляндія [8].

Згідно з даними дослідження, Україна погіршила свої позиції у чотирьох із 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складником «Ефективність ринку праці». Тенденція до погіршення цього показника спостерігалася й у минулорічних дослідженнях, причому в торішньому ми погіршили за ним свої позиції на 17 пунктів (табл. 1) [8].

Також Україна зазнала втрат за оцінкою інноваційного складника Індексу (мінус 9 пунктів), інфраструктурного (мінус 3 пункти) та за складником, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку (мінус 2 пункти) [8].

Посередній рейтинг України на світовому рівні пов'язаний зі зменшенням основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств за 2014–2018 рр. (табл. 2) [9].

Дані табл. 2 свідчать, що кількість інноваційно активних промислових підприємств за 2014–2018 рр. зменшилася на 832 од., або на 51,7%. Зазначене зменшення відбулося за рахунок зменшення кількості промислових підприємств, що впроваджують інновації (на 469 од.,

або на 38,8%), й обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) (807,9 млн грн, або на 3,1%).

Виходячи із вищевказаного, можна відзначити, що умови функціонування і розвитку інноваційних підприємств характеризуються високим рівнем нестабільності, напруженими умовами конкуренції і зростаючими завданнями щодо забезпечення їх динамічності, життєздатності та антиентропійності. Дане становище зумовлює використання нових підходів до організації та ведення інноваційної діяльності промислових підприємств, зміну масштабів і структури виробничих процесів, упровадження прогресивних бізнес-моделей та управлінських інновацій в їхню діяльність. Також негативними чинниками для інноваційного розвитку України є: інфляція, корупція, невизначеність економічної ситуації в країні, бюрократизм, недоступність кредитних ресурсів, недостатньо розроблена правова база щодо захисту прав та законних інтересів інвесторів, негативний соціальний погляд на підприємницьку діяльність у деяких регіонах країни.

Нинішні умови свідчать, що Україна має значні нереалізовані можливості в інноваційному розвитку. Головними перевагами країни є вигідне географічне положення, ємний ринок, наявність поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, відносно високий рівень розвитку людського потенціалу та бажання.

Варто зазначити, що рушійними інноваційними напрямками економічного зростання в найближчій перспективі можуть виступати такі сфери, як промисловість, переробна промисловість, інформація та телекомунікації, фінансова та страхова діяльність (табл. 4) [9].

Зазначені сфери (табл. 3) мають високий потенціал до модернізації, впровадження новітніх технологій та підвищення рівня переробки власної продукції.

Таблиця 1

Індекс глобальної конкурентоспроможності України за основними складниками, 2017–2018 рр.

Індекс глобальної конкурентоспроможності України	2015 – 2016 рр. (140 країн)	2016 – 2017 рр. (138 країн)	2017 – 2018 рр. (137 країн)	Значення індексу
	Місце в рейтингу			
	79	85	81	4,1
Основні вимоги	101	102	96	4,2
Інституції	130	129	118	3,2
Інфраструктура	69	75	78	3,9
Макроекономічне середовище	134	128	121	3,5
Охорона здоров'я та початкова освіта	45	54	53	6,0
Посилюючі продуктивності	65	74	70	4,1
Вища освіта і професійна підготовка	34	33	35	5,1
Ефективність ринку товарів	106	108	101	4,0
Ефективність ринку праці	56	73	86	4,0
Розвиток фінансового ринку	121	130	120	3,1
Технічна готовність	86	85	81	3,5
Розмір ринку	45	47	47	4,5
Інновації та фактори вдосконалення	72	73	77	3,5
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	91	98	90	3,7
Інновації	54	52	61	3,4

Основні показники інноваційної діяльності промислових підприємств за 2014–2018 рр.

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість інноваційно активних промислових підприємств, од.	1609	824	834	759	777
Витрати на інновації, млн грн	7695,9	13813,7	23229,5	9117,5	12180,1
Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), од.	1208	723	735	672	739
Кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів, од.	1743	1217	3489	1831	2002
Кількість упроваджених видів інноваційної продукції (товарів, послуг), од.	3661	3136	4139	2387	3843
Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг), млн грн	25669,0	23050,1	...	17714,2	24861,1

Таблиця 3

Інноваційна активність підприємств за видами економічної діяльності, од.

	У тому числі			
	інноваційно активних підприємств	з них		
		підприємства з технологічними (продуктовими та/або процесовими) інноваціями		
		2014-2016	2016-2018	2014-2016
Всього	5095	8173	3278	2937
Промисловість	2598	4060	1859	1985
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	67	107	42	37
Переробна промисловість	2322	3626	1649	1789
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	99	143	81	64
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	110	184	87	95
Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	1164	2174	597	332
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	336	568	208	144
Інформація та телекомунікації	435	619	258	196
Фінансова та страхова діяльність	151	222	86	67
Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу; технічні випробування та дослідження	213	262	134	90
Наукові дослідження та розробки	118	114	103	87
Рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури	80	154	33	36

Висновки. Основою української інноваційної конкурентоспроможності мають стати людський капітал, знання й результати наукових досліджень. Їх ефективна реалізація в Україні є можливістю виходу на світові ринки та сприятиме розвитку країни.

Для посилення інноваційної конкурентоспроможності України на світовому ринку необхідно забезпечити сприятливі умови для створення та функціонування стартапів, які сприяють вирішенню зазначених проблем.

Стартап – це короткострокова форма малого інноваційного підприємства, метою якого є створення інноваційної продукції та отримання максимального ефекту. Природно, що в обмежених умовах українського інноваційного середовища формується велике коло невирішених проблем, а це сприяє великим можливостям. Дане середовище пропонує невирішені проблеми, які

стартапи можуть використовувати не тільки для отримання прибутку, а й для впливу на ринку. Передумовою їх розвитку є їх мобільність та енергійний розвиток у непостійному світі, де необхідно адаптуватися до змін за короткостроковий період часу.

Формування й розвиток стартапів в Україні сприяє:

- забезпеченню швидкого й якісного перетворення креативних ідей на інноваційні продукти та послуги;
- створенню сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери, збільшенню кількості впроваджуваних розробок, підвищенню економічної віддачі від них, залученню інвестицій в інноваційну діяльність;
- підвищенню рівня інноваційності національної економіки.

Водночас стартапи створюють робочі місця, що впливає на формування зайнятості населення, а зайнятість –

на поліпшення економіки. Виходячи із цього, стартапи сприяють економічному динамізму, стимулюючи інновації та створення конкуренції. Wannabe можуть запропонувати нові ідеї, які необхідні для розвитку інновацій та формування конкурентного середовища.

Стартапи в сучасних умовах потребують належної уваги та підтримки з боку як держави, так і підприємств, які вже багато років працюють на українському ринку і мають бути зацікавленими у розвитку нових, сучасних проєктів. Водночас стартапам потрібні стабільне нормативно-правове середовище, здорова кон-

курентна політика й правова система, яка не обмежує ризик-апетит; сильна система освіти й підтримка наукових досліджень в університетах; державна фінансова підтримка на ранніх етапах розвитку, а також схеми співфінансування та податкові пільги, щоб допомогти wannabe у появі приватного бізнес-ангела або венчурного фінансування.

Подальші наукові дослідження пов'язані з теоретичними аспектами формування та розвитку стартапів: проблеми та стратегії інноваційного маркетингу для стартапів.

Список літератури:

1. Ілляшенко Н.С. Організаційно-економічні засади інноваційного маркетингу промислових підприємств : монографія. Суми, 2011. 192 с.
2. Ілляшенко С.М. Маркетинг інновацій. Інновації в маркетингу : монографія / за ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. Суми : Університетська книга, 2008. Розд. I. 615 с.
3. Мрихіна О.Б., Стояновський А.Р., Міркунова Т.І. Перспективи стартап-компаній у контексті конкурентоспроможного розвитку українського ринку високих технологій. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 9. С. 215–225.
4. Баб'ячок Р.І., Кульчицький І.І. Основні тенденції розвитку стартапів в Україні: проблеми, перешкоди і можливості. 2018. 28 с.
5. Пікуль В.С. Що таке стартап? URL : https://3222.ua/ru/article/scho_take_startap.htm (дата звернення: 25.01.2020).
6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 2/2015. URL : <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 25.01.2020).
7. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року : проєкт закону України від 07.08.2018 № 9015. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html (дата звернення: 25.01.2020).
8. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018. URL : <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2> (дата звернення: 25.01.2020).
9. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.01.2020).

References:

1. Iliashenko N.S. (2011) *Orhanizatsiino-ekonomichni zasady innovatsiinoho marketynhu promyslovykh pidpriemstv* [Organizational and economic foundations of innovative marketing of industrial enterprises]: monohrafiia. Sumy (in Ukrainian).
2. Iliashenko S.M. (2008) *Marketynh innovatsii. Innovatsii v marketynhu*: monohrafiia [Marketing innovation. Innovation in marketing: a monograph] (Rozdil 1. Kontseptualni osnovy marketynhu innovatsii) / za red. d.e.n., prof. S.M. Iliashenka. Sumy: VTD «Universytetska knyha» (in Ukrainian).
3. Mrykhina O. B. (2015) «Perspektyvy startup-kompanii u konteksti konkurentospromozhnoho rozvytku ukrainskoho rynku vysokikh tekhnolohii» [Prospects for start-up companies in the context of competitive development of the Ukrainian high-tech market] *Aktualni problemy ekonomiky*, № 9, pp. 215–225 (in Ukrainian).
4. Bab'iachok R.I., Kulchytskyi I.I. (2018) *Osnovni tendentsii rozvytku startapiv v Ukraini – problemy, pereshkody i mozhlyvosti* [The main trends in the development of startups in Ukraine are problems, obstacles and opportunities]. – 28 p. (in Ukrainian).
5. Pikul V.S. Shcho take startup? [What is a startup?]. Available at: https://3222.ua/ru/article/scho_take_startap.htm (accessed 25.01.2020).
6. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015 № 2/2015 [On the Sustainable Development Strategy “Ukraine 2020”: Presidential Decree No. 2/2015 of 12.01.2015]. Available at : <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (accessed 25.01.2020).
7. Pro Stratehiiu staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku : proiekt zakonu Ukrainy vid 07.08.2018 № 9015 [On the Strategy of Sustainable Development of Ukraine until 2030: Draft Law of Ukraine dated 07.08.2018 № 9015]. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html (accessed 25.01.2020).
8. Pozysia Ukrainy v reitynhu krain svitu za indeksom hlobalnoi konkurentospromozhnosti (2017-2018) [Ukraine's position in the ranking of the world countries by the global competitiveness index 2017-2018]. Available at: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2> (accessed 25.01.2020).
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine] Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 25.01.2020).

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ СТАРТАПОВ В УКРАИНЕ: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В статье исследованы основные позиции инновационного развития Украины среди других стран по Индексу глобальной конкурентоспособности. Проанализированы основные показатели инновационной деятельности промышленных предприятий Украины за 2014–2018 гг. и определено, что условия функционирования и развития инновационных предприятий характеризуются высоким уровнем нестабильности, напряженными условиями конкуренции и растущими задачами по обеспечению их динамичности и жизнеспособности. Сформулированы основные преимущества Украины как инвестиционного государства (выгодное географическое положение, емкий рынок, наличие углубленной и всесторонней зоны свободной торговли между Украиной и ЕС, относительно высокий уровень развития человеческого потенциала и желаний) и определены перспективные сферы. Обосновано, что для усиления инновационной конкурентоспособности Украины на мировом рынке необходимо обеспечить благоприятные условия для создания и функционирования стартапов. Систематизированы основные направления по формированию и развитию стартапов.

Ключевые слова: инвестиции, Индекс глобальной конкурентоспособности, предприятия, стартап, сферы, Украина.

FORMATION AND DEVELOPMENT OF STARTUPS IN UKRAINE: TRENDS AND PROSPECTS

The article focuses on the main positions of innovative development of Ukraine among other countries by the Global Competitiveness Index. It was determined that Ukraine's rating is 81 out of 137 surveyed countries and 101 in terms of the efficiency of product markets. The negative factors for doing business in Ukraine are: inflation, corruption, political instability, high tax rates, the complexity of tax laws, the instability of governments, poor access to finance, inefficient state bureaucracy, foreign exchange regulation, insufficient training of manual and office personnel, poor ethics of the workforce, inability to innovate, restrictive regulation of the labor market, inadequate quality of infrastructure, crime and theft, low level of health care system. The main indicators of innovative activity of industrial enterprises of Ukraine for 2014 – 2018 are analyzed and it is certain that the conditions for the functioning and development of innovative enterprises are characterized by a high level of instability, tense competition conditions and growing tasks to ensure their dynamism and vitality. The main advantages of Ukraine as an investment state are formulated (favorable geographical position, large market, the presence of an in-depth and comprehensive free trade zone between Ukraine and the European Union, a relatively high level of human potential and desire and promising areas are identified. It is proved that in order to strengthen Ukraine's innovative competitiveness in the world market, it is necessary to provide favorable conditions for the creation and functioning of startups. Startup is a short-term form of a small innovative enterprise, the purpose of which is to create innovative products and obtain maximum effect. The rationale for their development is their mobility and energetic in an unstable world, where it is necessary to adapt to changes in the short term, risk appetite. The major directions for the formation and development of startups are systematized (ensuring fast and high-quality transformation of creative ideas into innovative products and services; creating favorable conditions for the development of innovation; increase the level of innovation of the national economy).

Key words: investments, Global Competitiveness Index, enterprises, startups, spheres, Ukraine.